

بررسی تحلیلی حوادث معطوف بر ظهور در روایت عبدالاعلی حلی (با تاکید بر سبک ریخت شناسانه پراپ)

محسن خوشفر^۱

زهره مراد نجف آبادی^۲

چکیده

تحقیق حاضر، با هدف تحلیل محتوای روایت عبدالاعلی حلی، به شیوه کیفی و با روش «ریخت شناسی پراپ»، نگاشته شده است. سؤال مورد نظر، آن است که ریخت شناسی روایت عبدالاعلی حلی در حوادث حین ظهور چیست؟ یافته های تحقیق حاضر آن است که الگوهای ریخت شناسی، با روایت حلی قابل انطباق است و استخراج این الگوها به تحلیل جامعه عصر ظهور منجر می شود. در این روایت، خویش کارهای عزیمت بیست و یک، بازشناسی بیست، عمل قهرمان هجده، خبردهی دوازده و شرارت یازده مرتبه آمده است. عزیمت، حکایت از سرعت عمل امام و یاران ایشان در کوچ کردن و داشتن نقشه علیه دشمن دارد. بازشناسی، بیانگر گمراهی مردم عصر ظهور و فراموشی صفات صاحب الامر و یاران است. شرارت، گویای موانع راه و کارشکنی های دشمنان در برابر برپایی حکومت عدل الهی و گسترش آن است. صحنه های آغازین این روایت، اغلب از یک اتفاق خبر می دهد که بیانگر تغییر و تحول در جامعه عصر ظهور است. این عنصر در کنار عزیمت و شرارت، نشان می دهد که این رخدادها اغلب در عزیمت ها و به دلیل دشمنی شخصیت های شریر به وقوع می پیوندد.

واژگان کلیدی: ریخت شناسی، روایت حلی، پراپ، عصر ظهور، مهدویت، عناصر داستان.

مقدمه

یکی از روش‌هایی که می‌تواند در مورد روایات مهدویت مورد استفاده قرار گیرد، تحلیل محتوا بر اساس «روش ریخت‌شناسی» است. بسیاری از روایات مهدویت، به‌ویژه آن دسته از روایاتی که به تشریح وقایع آخرالزمان می‌پردازد، حالت داستانی دارد و با الگوهای این روش قابل انطباق است. در این روش، تحلیل عناصر داستان، اطلاعات دقیقی از جامعه عصر ظهور به دست می‌دهد. تحلیل این اطلاعات، علاوه بر این‌که روش جدیدی برای اصلاح روش‌های مرسوم تحلیل روایات ارائه می‌کند؛ سبب ارائه دیدگاه‌های جدید و یا اصلاح دیدگاه‌های سابق می‌گردد. بنابراین، سؤالی که در تحقیق حاضر مطرح می‌شود، آن است که ریخت‌شناسی روایت عبدالاعلی حلبی در حوادث حین ظهور چیست.

نخستین بار، ولادیمیر پراپ^۱، الگویی برای تحلیل ساختار قصه‌ها ارائه کرد که پایه‌ای برای نظریه‌های روایت‌شناسی شد (قنبری عبدالملکی، فیروزیان پور اصفهانی، ۱۳۹۹: ص ۳۰۱-۳۰۲). او از این روش برای تجزیه و تحلیل «صد قصه پریان» استفاده کرد. وی اساس کار خود را بر این تعریف قرار داده است که روایت، متنی است که در آن، تغییر از وضعیتی به وضعیتی تعدیل یافته‌تر بازگو می‌شود (حاجی آقابابایی به نقل از تولان، ۱۳۹۸: ص ۱۷).

«روش ریخت‌شناسی»، از جمله روش‌های جدید تحلیل محتوا است که تنها در مقالات و آثار علمی متأخر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، انتظار استفاده از این روش در آثار اندیشمندان متقدم، انتظاری نادرست است؛ اما در زمینه روایات مهدویت کتاب‌های بسیاری نگاشته شده است که از جمله این آثار می‌توان به کتاب‌های «الغیبه» نعمانی و «الغیبه» طوسی اشاره کرد که روایات مهدویت را گردآوری کرده‌اند. اثر دیگر در زمینه مهدویت، کتاب «تاریخ الحجه»، نوشته علامه مجلسی است. این کتاب بخشی از بحارالانوار است که به گزینش و گزارش روایات مهدویت

۱. ولادیمیر یاکوولویچ پراپ (Vladimir Yakovlevich prop) در سال ۱۸۹۵ میلادی در سن پترزبورگ به دنیا آمد. او تحصیلاتش را در رشته فقه اللغه اسلاو به پایان رساند. وی استاد زبان و ادبیات روسی مدرسه آننن شوله و سپس استاد زبان آلمانی دانشگاه لنینگراد شد و همزمان در مورد فلکلور نیز تحقیق کرد. برخی از آثار وی عبارتند از: ریشه‌های تاریخی قصه جن و پری (لنینگراد، ۱۹۴۶)، حماسه پهلوانی روسی (مسکو، ۱۹۵۸)، ترانه‌های عامیانه روسی (لنینگراد، ۱۹۶۱) و اعیاد ارضی روسی (لنینگراد، ۱۹۶۳ و پراپ، ۱۳۶۸: ص ۸).

پرداخته است. در کتاب «منتخب الاثر فی الامام الثانی عشر علیه السلام»، نوشته آیت الله صافی گلپایگانی، تمامی روایات مهدویت به همراه سند و منابع آن گردآوری شده‌اند. در زمینه روش ریخت‌شناسی نیز مقالاتی به شرح زیر نگاشته شده‌اند:

۱. رسول بلاوی، علی خضری و علیرضا شیخانی: ریخت‌شناسی قصه حضرت موسی علیه السلام در قرآن کریم بر اساس نظریه ولادیمیر پراپ.

نویسندگان در تحقیق خود، با توجه به خویش‌کاری‌های صورت گرفته در داستان حضرت موسی علیه السلام به تبیین محتوای داستان بر اساس نظریه پراپ پرداخته و به برخی همسانی‌های این الگو با داستان مذکور اشاره می‌کنند.

۲. بتول اشرفی، گیتی تاکی و محمد بهنام‌فر: بررسی خویش‌کاری‌ها و شخصیت‌پردازی در داستان حضرت سلیمان علیه السلام در قرآن کریم براساس نظر پراپ.

نویسندگان ضمن اشاره به تفاوت‌های کار خود با الگوی پراپ، گفته‌اند: پاره‌ای از خویش‌کاری‌های قرآن کریم از لحاظ تیپ با تقسیم‌بندی پراپ مطابقت کامل ندارد.

با بررسی آثار و منابع موجود، این نتیجه را شاهد هستیم که تحقیقات موجود اگر چه از نظر روش و محتوا به خوبی عمل کرده‌اند؛ روایات مهدویت، به‌ویژه روایاتی که حالت داستانی دارند؛ مانند روایت عبدالاعلی حلی را به روش ریخت‌شناسی مورد بررسی قرار نداده‌اند؛ در حالی که با توجه به ماهیت داستانی این روایات، انطباق این الگوها و تحلیل آن، نتایج بدیعی خواهد داشت. بنابراین، روش تحلیل محتوای روایت عبدالاعلی حلی، روشی نو و بدیع است که می‌تواند به عنوان روش‌شناسی روایات مهدویت (حداقل در مواردی که حالت داستانی و حکایت دارد) مورد استفاده محققان قرارگیرد. بنابراین، تحقیق حاضر از حیث روش و نتایج، دارای نوآوری است.

مفهوم‌شناسی

برای درک بهتر موضوع مورد تحقیق، تبیین معنای واژگان کلیدی ضروری است که در ادامه به آن می‌پردازیم:

۱. ریخت‌شناسی

«ریخت‌شناسی» یا «مرفولوژی»، به معنای وصف قصه بر اساس اجزای تشکیل دهنده آن و مناسبات این اجزا با یکدیگر و با مجموع قصه است (پراپ، ۱۳۶۸: ص ۱۱-۴۱). ریخت‌شناسی،

بررسی، تحلیل و دسته بندی ساختار قصه‌ها و حکایت‌ها است. منظور از ساختار، نظامی است که در آن، همه اجزای متن با هم دارای ارتباطی منطقی و تنگاتنگ و پیوسته هستند (حاجی آقابابایی، ۱۳۹۸: ص ۱۷).

۲. روایت عبدالاعلی حلبی

روایتی است از امام باقر علیه السلام در مورد اقدامات حضرت صاحب الامر از ابتدای ظهور تا زمانی که جهان را از قسط و عدل پُر کند. این روایت در تفسیر عیاشی (عیاشی، ۱۳۸۰: ج ۲، ص ۵۶)؛ الغیبه (نعمانی، ۱۳۹۷: ص ۱۸۲)؛ تفسیر البرهان (بحرانی، ۱۴۱۶: ج ۲، ص ۶۸۶) و بحار الانوار (مجلسی، بی تا: ج ۵۲، ص ۳۴۱) آمده است.

۳. داستان

«داستان» یا قصه از دیدگاه پراپ از یک شر یا کمبود آغاز می‌شود و پس از گذشتن از امور بینابینی که پایان داستان را شکل می‌دهند؛ خاتمه می‌یابد (پراپ، ۱۳۶۸: ص ۱۴۳).

روش تحقیق

روش ریخت‌شناسی، بر قصه یا داستان مبتنی است و الگوهای پراپ، تنها بر متونی که حالت داستانی داشته باشند، قابل تطبیق است. روایت مورد بحث در تحقیق حاضر، از این لحاظ که جنبه داستانی دارد، بر الگوهای پراپ قابل تطبیق و حائز اهمیت است. بنابراین، تبیین عناصر قصه یا داستان ضرورت دارد. پراپ معتقد است، هر داستان از عناصر زیر تشکیل شده است:

۱. عناصر اصلی

عناصر اصلی داستان به شرح زیر است.

۱-۱. خویش کاری

«خویش کاری» عبارت است از کارهایی که اشخاص قصه انجام می‌دهند. خویش کاری‌ها از جمله عناصر بنیادی قصه و شالوده‌هایی است که سیر عمل (آکسیون) قصه بر مبنای آن‌ها ساخته می‌شود (همان، ص ۱۰۹). پراپ با بررسی قصه‌های عامیانه روسی، ۳۱ نقش ویژه یا خویش کاری را یافت (حاجی آقابابایی، ۱۳۹۸: ص ۱۹-۲۰).

۲-۱. حوزه عمل شخصیت‌ها

پراپ حوزه عملیات توزیع شده در خصوص شخصیت‌ها را به سه دسته تقسیم می‌کند: الف) حوزه عملکرد هر شخصیت به تناسب خود شخصیت و خواسته او است؛ ب) شخصیت خواسته یا ناخواسته در حوزه عملکرد دیگری نیز شرکت می‌کند؛ ج) چند شخصیت در یک حوزه عملیات فعالیت می‌کنند. این شخصیت‌ها می‌توانند در سیمای انسان حیوان یا دیگر پدیده‌ها ظاهر شوند (پراپ، ۱۳۶۸: ص ۱۲۲ و ۱۲۴ و حاجی‌آقابایی، ۱۳۹۸: ص ۱۸).

۳-۱. حرکت

به عقیده پراپ، بسط و گسترش‌های قصه باعث حرکت قصه می‌شود. این حرکت‌ها گاهی در پی هم می‌آیند؛ گاهی با هم تداخل پیدا می‌کنند و گاهی موقتاً متوقف می‌شوند. از دیدگاه پراپ، شیوه‌هایی مانند بسط موازی یا تکرار برای تشخیص حرکت وجود دارند (پراپ، ۱۳۶۸: ص ۱۴۳).

۲. عناصر فرعی

«عناصر فرعی» یا «عناصر کمکی» داستان، عناصری هستند که هرچند در بسط عمل، تعیین کننده، نیستند؛ وجودشان حائز اهمیت است (همان، ص ۱۰۹).

۱-۲. عناصر کمکی پیوند دهنده کارها

از دیدگاه پراپ، در داستان، سیستم کاملی از خبرگیری‌ها ایجاد می‌شود؛ بدین نحو که یا اشخاص قصه، خود در پی خبرگیری برمی‌آیند، یا این که «دانای کل» هستند و از تمام اخبار آگاهی دارند. پراپ معتقد است بررسی این عناصر از دیدگاه هنری حائز اهمیت است (همان).

۲-۲. عناصر کمکی در سه بار مطرح شدن

به عقیده پراپ، گاهی در طول قصه بعضی کارها سه بار مطرح می‌شوند. این تکرار شدن‌ها به دلیل صفات شخصیت‌های داستان است (همان، ص ۱۱۳).

۳-۲. انگیزه

«انگیزه»، همان دلایل شخصیت‌های داستان برای اجرای خویش‌کاری‌ها است (همان، ص ۱۱۴).

اهمیت روش ریخت‌شناسی

بررسی ساختار قصه در میان دانشمندان فرمالیست (ساختارشناس) از قرن بیستم، به طور جدی دنبال شد. در میان فرمالیست‌ها، نظریات پراپ از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. پراپ معتقد است این عناصر با توجه به بسامد یا تکراری که در هر داستان یا حکایت دارند، پیامی القا می‌کنند و ما را با جامعه‌ای که در زمان نگارش داستان وجود داشته‌است، آشنا و به درک شرایط حاکم بر آن یاری می‌کند (پارسا و صلواتی، ۱۳۸۹: ص ۸۹-۵۷).

بررسی روایت عبدالاعلی حلبی با روش ریخت‌شناسی، چند مزیت دارد:

۱. روش ریخت‌شناسی در حدیث، تاکنون از سوی محققان دیگر به کار گرفته نشده است؛
۲. با استفاده از این روش، جامعه مهدوی، اوضاع حاکم بر آن ترسیم می‌شود؛
۳. روشی جدید برای تحلیل محتوای احادیث ارائه می‌شود.

صحت سندی و دلالتی روایت حلبی

سلسله اسناد روایت حلبی در تفسیر عیاشی (م ۳۲۰ق) حذف شده است (عیاشی، ۱۳۸۰: ج ۲، ص ۵۷ و بی‌آزار شیرازی، ۱۳۷۷: ص ۴۲۴)؛ اما باید توجه داشت که حذف سند در این روایت هیچ خللی به آن وارد نمی‌کند و این مسئله را می‌توان از چند جنبه مورد تحلیل قرار داد:

اول این‌که تقسیم‌بندی حدیث به حسن، صحیح، موثق، ضعیف، قوی و مقبول از ابداعات فقهای متأخر بوده و در میان قدما مرسوم نبوده است. فقهای متقدم احادیثی را که قرائنی برای اعتماد به آن وجود داشته‌است، صحیح تلقی می‌کرده‌اند (محمدعلی نژاد، اویسی و دهقانی، ۱۴۰۰: ص ۸۸-۹۰). برخی از این قرائن عبارتند از:

۱. وجود احادیث در اصول اربعه‌ا؛
۲. وصول روایات از طرق مختلف و با سند متعدد؛
۳. درج روایات در کتاب‌های عرضه شده به ائمه علیهم‌السلام؛
۴. درج روایت در کتاب‌های مشهور گذشته، صرف نظر از نویسنده آن؛
۵. اعتماد به راویان مشایخ مشایخ، مانند احمد بن محمد بن حسن ولید که از مشایخ شیخ مفید (م ۴۱۳ق) بوده است. با این ملاحظه، قدما به برخی روایات ضعیف هم اعتماد می‌کردند و آن‌ها را در زمره روایات صحیح قرار می‌دادند (فیض کاشانی، ۱۴۰۶: ج ۱، ص ۲۲-۲۵).

دوم از لحاظ خود راوی است. عیاشی (م. ۳۲۰ق)، از جمله مفسران طبقه پنجم (معرفت، ۱۴۱۸: ج ۲، ص ۳۲۱) و از افراد مورد وثوق شیخ صدوق (م. ۳۸۶ق) (حلی، ۱۳۸۳: ص ۳۳۵) و هم عصر شیخ کلینی (م. ۳۲۹ق) است (عقیقی بخشایشی، ۱۳۸۷: ص ۱۱۸). او از مشایخ فقهای امامیه و استاد کشی (م. قرن ۴ق)، مؤلف کتاب رجال است (رادمنش، ۱۳۷۴: ص ۲۲۱) و نجاشی (م. ۴۵۰ق) و شیخ طوسی (م. ۴۶۰ق) او را اهل علم معرفی کرده‌اند (نجاشی، بی تا: ص ۳۵ و طوسی، ۱۴۲۷: ص ۴۴۰).

علامه طباطبایی (م ۱۴۰۲ق) نیز در تقریظ خود بر مقدمه تفسیر عیاشی می‌گوید: «به عمرم قسم، این کتاب بهترین اثری است که در زمینه خود، تألیف یافته است و موثق‌ترین چیزی است که ما از پیشینیان خود دریافت کرده‌ایم» (عیاشی، ۱۳۸۰: ص ۳).

سوم از لحاظ اسناد روایت حلی است. برخی معتقدند روایات تفسیری که عیاشی (م. ۳۲۰ق) در تفسیر خود ذکر کرده، با دقت تمام بوده و کل قرآن را با استفاده از همین روایات، تفسیر کرده است (معرفت، ۱۴۱۸: ج ۲، ص ۳۲۱)؛ اما عده‌ای از افراد به بهانه‌های مختلف، اسناد آن را حذف کرده‌اند (علوی مهر به نقل از ایازی، ۱۳۸۴: ص ۱۸۳). روایات تفسیر عیاشی از دیدگاه برخی افراد، از جمله حسکانی (م. ۴۹۰ق) و طبرسی (م. ۵۴۸ق) صحیح و دارای سند بوده است (ر.ک: حسکانی، ۱۴۱۱: ج ۲، ص ۲۷) و دیگران از روایات تفسیری وی استفاده کرده‌اند (ر.ک: طبرسی، ۱۳۷۲: ج ۱۰، ص ۸۷).

همچنین حساسیت‌هایی که در حوزه سند و دلالت احادیث در گذشته وجود داشته، در تحقیقات اخیر به رویکردی تعدیلی نزدیک شده است و آن را با دو رویکرد «اثباتی» و «ثبوتی» بررسی می‌کنند. در رویکرد اثباتی، سند و دلالت حدیث مورد نظر است؛ اما در رویکرد ثبوتی، واقعیتی که حدیث از آن سخن می‌گوید، حائز اهمیت است (احسانی‌فر، ۱۳۸۴: ص ۱۲۴). فایده رویکرد ثبوتی آن است که احادیث ضعیف، کنار گذاشته نمی‌شوند، بلکه با نگاه ارزشی مورد توجه قرار می‌گیرند؛ زیرا ممکن است یک حدیث ضعیف، مطلبی داشته باشد که جرقه آغازین پژوهش‌های جدید باشد و حقایق ارزشمندی را آشکار کند (همان، ص ۱۲۵).

بنابراین، تحقیق حاضر، طبق دیدگاه تعدیلی به روایت حلی پرداخته است و واقعیتی که در قالب داستان بیان شده و به کشف حقایق ارزشمند می‌انجامد را مورد بررسی قرار داده است.

فرایند تحقیق

ابتدا روایت حلبی از منابع حدیثی استخراج شد و سپس محتوای آن، بر اساس الگوی پراپ که بر مبنای خویش‌کاری، شخصیت‌ها، صحنه‌های آغازین و انگیزه‌ها بررسی می‌شود؛ در جداولی تجزیه شد و سپس این اجزا مورد تحلیل قرار گرفت. خویش‌کاری، عمل انجام شده شخصیت‌ها است. در تحقیق حاضر تمامی شخصت‌ها انسانی هستند؛ غیر از رعب (ترس) که در این روایت، به آن شخصیت انسانی داده شده است. برای نمونه خویش‌کاری غیبت از سوی صاحب‌الامر که قهرمان روایت (داستان) است، انجام می‌شود و یا خویش‌کاری مقابله آغازین از سوی سفیانی که شخصیت شریر روایت است؛ صورت می‌گیرد.

روایت عبدالاعلی حلبی

متن روایت حلبی در تفسیر عیاشی به شرح زیر آمده است:

عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى الْحَلْبِيِّ [الْحَلْبِيُّ] قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَكُونُ لِصَاحِبِ هَذَا الْأَمْرِ غَيْبَةٌ فِي بَعْضِ هَذِهِ الشَّعَابِ، ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى نَاحِيَةِ ذِي طَوًى...؛ صاحب این امر را در یکی از این دژه‌ها غیبتی خواهد بود. آن‌گاه امام عَلَيْهِ السَّلَامُ با دست به سوی ذی طوی اشاره فرمود... (عیاشی، ۱۳۸۰: ج ۲، ص ۵۶).

حین تبیین خویش‌کاری در روایت، شخصیت‌های داستان نیز تبیین شدند. برای نمونه، شخصت‌هایی مانند قهرمان امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ، خدمتکار (یاربگر)، شریر (سفیانی، وتر و وتیر) به تناوب معرفی شدند.

بعد از آن که عناصر داستان تبیین شدند، تحلیل آن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است؛ زیرا ذکر عناصر، بدون تحلیل آن‌ها، اهمیتی ندارد. بنابراین محققان در ادامه به تحلیل این عناصر پرداخته‌اند.

عناصر روایت عبدالاعلی حلبی

جدول شماره ۱. جدول عناصر روایت عبدالاعلی حلبی

تعداد اولیه		تعداد خوردهن تعادل		عناصر روایت عبدالاعلی حلبی					
شماره	داده (روایت)	ثابت		متغیر			کمکی		
		خویش کاری (اصلی)	نمود گار	صحنه آغازین	شخصیت ها	انگیزه			
۱	امام باقر <small>علیه السلام</small> : صاحب این امر را در یکی از این دژه ها غیبتی خواهد بود. آن گاه امام <small>علیه السلام</small> با دست به سوی ذی طوی اشاره فرمود...	غیبت بازشناسی راهنمایی	A B C	معرفی مکان قهرمان	صاحب الامر (قهرمان)	-	-	*	-
۲	تا آن گاه که دو شب به خروج وی مانده بود، خدمتکار مخصوصش [نزد اصحاب] می آید و بعضی از اصحاب آن حضرت را می بیند و می پرسد: شما در این جا چند نفرید؟	خبرگیری	D	معرفی یاریگر قهرمان	خدمتکار (یاریگر قهرمان)	یافتن و معرفی یاران به حضرت	-	-	*
۳	می گویند: حدود چهل مرد	خبردهی	E	-	اصحاب (یاریگر یارگیری)	پاسخ گویی	-	-	-
۴	می گوید: اگر صاحب خویش را ببینید، چگونه خواهید بود؟	خبرگیری	D	-	خدمتکار (یاریگر قهرمان)	آگاهی از میزان آمادگی یاران	-	-	-

-	-	-	تبيين ميزان آمادگی برای باری حضرت	اصحاب (ياربگر ياربگر قهرمان)	-	E	خبردهی	می گویند: به خدا سوگند، اگر فرمان دهد به سوی کوهها روی آوریم [تا آن ها را برکنیم]، در خدمت آن حضرت خواهیم بود	۵
-	-	-	يارگیری برای قهرمان	خدمتکار (ياربگر قهرمان)	خبر از یک اتفاق، معرفی شخصیت های ياربگر	F	تدارک و دریافت عامل کمکی	فردای آن شب به نزدشان می آید و می گوید: از بزرگان و نيکان خود، ده تن را تعيين کنید. آن ها را برمی گزینند	۶
-	-	-	يارگیری برای قهرمان	خدمتکار (ياربگر قهرمان)	تغییر مکان شخصیت های ياربگر	F G H	تدارک و دریافت عامل کمکی عزیمت تعقیب	پس او ایشان را با خود می برد تا این که به خدمت صاحبشان شرفیاب می شوند و برای فردای آن شب، با ایشان وعده می نهد	۷
-	*	-	بازشناساندن صاحب الامر به مردم	صاحب الامر (قهرمان)	معرفی مکان قهرمان و خود قهرمان تغییر مکان قهرمان	B I	بازشناسی عمل قهرمان	آن گاه حضرت ابو جعفر <small>علیه السلام</small> فرمود: [به خدا سوگند] گویا او را می بینم که به حجر تکیه داده است و خداوند را به حق خویش قسم می دهد	۸
-	-	-	بازشناساندن خود به مردم	صاحب الامر (قهرمان)	معرفی قهرمان	I B	عمل قهرمان بازشناسی	سپس می گوید: ای مردم! هرکس درباره خداوند با من محتاجه کند، [بداند که] من از همه [ی مردم] به خداوند سزاوارترم و هرکس درباره آدم با من مراجعه کند، پس من سزاوارترین مردم به آدم ام. ای مردم! هر آن که در مورد نوح با من بحث دارد، [بداند که] من از همه به نوح <small>علیه السلام</small> نزدیک ترم....	۹
			بازشناساندن صاحب الامر به مردم	صاحب الامر (قهرمان)	معرفی مکان خود قهرمان تغییر مکان قهرمان	I B G	عمل قهرمان بازشناسی عزیمت	سپس به مقام تشریف می برد و در آن جا دو رکعت نماز می گزارد و خدا را به حق خویش می خواند	۱۰

		تطبیقات امام باقر بر آیات قرآن	۱. بازشناسان صاحب الامر به مردم ۲. بازشناسان یاریگر قهرمان ۳. گسترش اسلام	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. یاریگران. الف) جبرئیل (یاریگر قهرمان) ب) ۳۱۳ نفر (یاریگر قهرمان) ج) سایر یاران	۱. معرفی قهرمان ۲. معرفی شخصیت یاری گر قهرمان الف) جبرئیل و مکان او ب) ۳۱۳ نفر ج) سایر یاران	B	بازشناسی	۱۱	آن‌گاه امام باقر <small>علیه السلام</small> فرمود: اوست - به خدا سوگند - همان مضطری که خداوند درباره‌اش می‌فرماید: «یا کیست آن که به مضطر پاسخ دهد و بدی را از میان بردارد و شما را جانشینان روی زمین قرار دهد؟» در آن حال، جبرئیل به صورت پرنده سپیدی بر ناودان [نشسته] است. پس نخستین خلق خدا که با او بیعت خواهد کرد، جبرئیل است و آن ۳۱۳ مرد با او بیعت می‌کنند
			۱. گسترش اسلام ۲. بازشناسان یاریگر قهرمان	اصحاب (یاریگران قهرمان)	تغییر مکان شخصیت‌های یاریگر خبر از یک اتفاق	G B	عزیمت بازشناسی	۱۲	حضرت ابو جعفر باقر <small>علیه السلام</small> فرمود: پس هر آن که پیش از آن هنگام بیرون از خانه بوده است، در آن ساعت به آن حضرت خواهد رسید و هر آن که در سفر نبوده است، از بسترش ناپدید می‌شود. سپس فرمود: این است - به خدا سوگند - [معنای] فرموده علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> : ناپدیدشدگان از روی بسترهایشان و این است [معنای] قول خداوند: پس، به کارهای نیک سبقت و پیشی گیرید. هرکجا باشید، خداوند همه شما را خواهد آورد. اصحاب حضرت قائم <small>عجل الله تعالی فرجه</small> مراد هستند و آن‌ها ۳۱۰ و چند مرد. [پس از آن] فرمود: آن‌ها - به خدا سوگند - آن امت معدوده‌ای که خداوند در کتابش فرموده است: و اگر عذاب را از آنان تا هنگام معینی [و پدید آمدن شمار معدودی] به تعویق اندازیم. [سپس] فرمود: در يك ساعت جمع خواهند شد؛ هم چون قطعه‌های ابر پاییزی

-	-	-	۱. بازشناساندن تکالیف به مردم و ۲. جمع کردن حداکثری یاران و ۳. گسترش اسلام	صاحب الامر (قهرمان)	معرفی مکان و معرفی قهرمان تغییر مکان قهرمان	B G	بازشناسی عزیمت	پس آن جناب در مکه صبح خواهد کرد. مردم را به کتاب خدا و سنت پیغمبرش دعوت می فرماید که افراد کمی دعوتش را اجابت می کنند و بر مکه کسی را می گمارد. سپس از آن جا کوچ می کند.	۱۳
*	-	-	دشمنی با صاحب الامر	۱. عامل (یاربگر قهرمان) ۲. قاتل (شریر)	خبر از یک اتفاق	J K	مقابله آغازین شرارت	به او گزارش می رسد که کارگزارش را به قتل رسانیده اند.	۱۴
-	*	-	از بین بردن دشمن	صاحب الامر (قهرمان)	خبر از یک اتفاق تغییر مکان قهرمان	I L H M G N	عمل قهرمان کشمکش تعقیب بازگشت عزیمت پیروزی	به سوی آنان بازمی گردد و کشتارکنندگان را می کشد و بر کشتن چیزی نمی افزاید.	۱۵
-	-	-	۱. بازشناسان وظایف مردم ۲. گسترش اسلام	صاحب الامر (قهرمان)	معرفی برخی اشخاص مثل حضرت علی معرفی مکان تغییر مکان قهرمان	I G M B	عمل قهرمان عزیمت بازگشت بازشناسی	آن گاه رهسپار شده مردم را به کتاب خدا و سنت پیغمبر ﷺ و ولایت علی بن ابی طالب <small>علیه السلام</small> و بیزاری از دشمنش دعوت می کند؛ ولی کسی را نام نمی برد تا این که به بیداء برسد.	۱۶
*	-	-	دشمنی با صاحب الامر	سفیانی (شریر)	خبر از یک اتفاق	J K	مقابله آغازین شرارت	ارتش سفیانی به مقابله با آن حضرت بیرون می آید.	۱۷

-	-	تطبیقات امام	از بین بردن دشمنان	خداوند (یاربگر قهرمان)	خبر از یک اتفاق	O H	مجازات تعقیب	پس خداوند به زمین امر می فرماید که آن ها را از زیر پاهایشان فرو گیرد و این است [معنای] قول خداوند: و اگر کافران را ببینی - هنگامی که هراسان اند - پس هیچ از عذابشان فوت و زایل نشود و از جایگاه نزدیکی گرفته شوند و گویند: به او ایمان آوردیم؛ یعنی به قائم آل محمد ﷺ ... تا آخر سوره.	۱۸
-	*	-	۱. شناساندن دشمنان و	۱. خداوند (یاربگر قهرمان) ۲. وتر و تیر (یاربگران شریر)	خبر از یک اتفاق، معرفی شخصیت های شریر تغییر مکان شخصیت های شریر	E P B Q R	خبردهی رسوایی بازشناسی رهایی تغییر شکل	پس کسی از آن ها باقی نمی ماند مگر دو مرد که به آن ها وتر و وتیر گفته می شود، از قبیله مراد. صورت هایشان به پشت است که به عقب راه می روند. آن ها به مردم خبر می دهند که چه بر سر همراهانشان آمد.	۱۹
-	-	-	۱. نابودی دشمن ۲. دشمنی با حضرت ۳. گسترش اسلام	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. قریش و سپاهیانسان (شریر)	خبر از یک اتفاق تغییر مکان شخصیت های شریر	G P H	عزیمت رسوایی تعقیب	سپس آن حضرت به مدینه داخل می شود که در آن هنگام، قریش از سپاهیان امام ﷺ می گریزند و پنهان می گردند. و این است معنای قول حضرت علی بن ابی طالب ﷺ که فرمود: به خدا سوگند، [آن روز] قریشیان آرزو خواهند کرد که تمام اموال و دارایی هایشان و همه آن چه را خورشید بر آن می تابد بدهند و مخفیگاهی بگیرند که به قدر سر بریدن شتر در آن پنهان شوند.	۲۰
*	-	-	۱. نابودی دشمن ۲. دشمنی با حضرت	صاحب الامر (قهرمان) ۲. قریش و سپاهیانسان (شریر)	خبر از یک اتفاق و قصد رخ دادن یک شرارت	K J N L S	شرارت مقابله آغازین پیروزی کشمکش شکست	سپس آن حضرت حادثه ای پدید می آورد. در این وقت، قریش گویند: بیایید تا بر این سرکش خروج کنیم که به خدا سوگند، اگر این از اولاد حضرت محمد ﷺ بود، این کار را نمی کرد و اگر فرزندان علی ﷺ بود، این کار را نمی کرد و اگر از اولاد فاطمه ﷺ بود، چنین عملی انجام نمی داد. آن گاه با آن حضرت می جنگند.	۲۱

۲۲	که خداوند او را بر آن ها پیروز می گرداند. او جنگجویانشان را می کشد و ذریه شان را به اسارت درمی آورد	پیروزی رسوایی مجازات عمل قهرمان	N P O I	خبر از یک اتفاق	صاحب الامر (قهرمان)	نابودی دشمن	-	*	-
۲۳	بعد، از آن جا بیرون می رود تا این که در شقره فرود می آید. در آن جا خبر می رسد که آنان مأمور آن حضرت را در مدینه به قتل رسانده اند.	عزیمت خبردهی شرارت	G E K	معرفی مکان قهرمان داستان تغییر مکان قهرمان	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. قاتل عامل امام (شریر)	۱. نابودی دشمن ۲. دشمنی با صاحب الامر	-	-	*
۲۴	برمی گردد و نسبت به آنان چنان کشتاری می کند که واقعه حژه در برابر آن ناچیز می نماید.	عزیمت تعقیب بازگشت کشمکش شکست پیروزی	G H M L S N	خبر از یک اتفاق تغییر مکان قهرمان	۱. صاحب الامر (قهرمان)	۱. گسترش اسلام ۲. نابودی دشمنان	-	-	-
۲۵	سپس درحالی که مردم را به کتاب خدا و سنت پیغمبر او و ولایت علی بن ابی طالب و بیزاری از دشمنش فرامی خواند، از آن جا بیرون می رود تا به ثعلبیه می رسد.	عمل قهرمان عزیمت	I G	خواست و هدف قهرمان تغییر مکان قهرمان	صاحب الامر (قهرمان)	۱. دعوت مردم به تکالیف و وظایف ۲. گسترش اسلام	-	*	-
۲۶	در آن جا مردی از بستگان نزدیک او- که از صلب پدرش است و به استثنای صاحب این امر، از همه مردمان نیرومندتر و با جرأت تر است- به پا می خیزد و به آن حضرت عرضه می دارد: ای مرد! چه می کنی؟	بازشناسی شرارت خبرگیری	B K D	۱. معرفی یکی از شخصیت های بستگان امام ۲. خبر از یک شرارت	شخصی از بستگان صاحب الامر (شریر)	۱. شناساندن دشمن ۲. مخالفت با امام ۳. گسترش اسلام	-	-	*

-	-	-	مخالفت با حضرت	شخصی از بستگان صاحب الامر (شریر)	خبر از یک شرارت	K E T	شرارت خبردهی نهی	تو داری مردم را فراری می دهی! آیا این کارها به فرمان [و عهدنامه ای از رسول خدا ﷺ است یا دلیل دیگری داری؟	۲۷
-	-	-	۱. شناساندن یاریگر ۲. از بین بردن دشمن	خدمتکار (یاریگر قهرمان)	خبر از یک قصد	B L J	بازشناسی کشمکش مقابله آغازین	خدمت کاری که متصدی امر بیعت است بر او بانگ می زند که بر جای بنشین وگرنه سر از بدنت جدا می کنم.	۲۸
-	-	-	هدایت فرد گمراه شده	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. خدمتکار (یاریگر قهرمان)	۱. خواست و هدف قهرمان ۲. مالکیت	T U c v	نهی قبول نهی راهنمایی حل مسئله	ولی حضرت قائم <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small> به او می فرماید: فلانی، ساکت باش. آری، به خدا سوگند، عهدنامه ای از رسول خدا ﷺ همراه من است. فلانی، آن خرجین و بسته و جامه دان را برابیم بیاور. آن را می آورد و عهدنامه ای را به نظر آن شخص می رساند	۲۹
-	*	-	۱. هدایت فرد گمراه شده ۲. شناساندن فرد گمراه که هدایت شده ۳. تجدید بیعت	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. شخصی از بستگان امام (یاریگر قهرمان)	خبر از یک اتفاق	R B I	تغییر شکل (باطنی) بازشناسی عمل قهرمان	در این موقع، آن مرد عرض می کند: خداوند مرا فدای شما گرداند! اجازه دهید بر سر مبارکتان بوسه زنم. آن حضرت اجازه می فرماید و آن مرد پیشانی حضرتش را می بوسد. سپس می گوید: خداوند مرا فدای شما سازد! بار دیگر از ما بیعت بگیرید و آن حضرت بیعت خود را تجدید می کند.	۳۰
-	-	-	۱. یاری امام ۲. گسترش اسلام	۱. صاحب الامر (قهرمان) ۲. یاران اصحاب (یاریگر قهرمان)	۱. خبر از یک اتفاق ۲. معرفی مکان ۳. معرفی اشخاص یاریگر	B G	بازشناسی عزیمت	حضرت ابو جعفر، باقر <small>عَلَيْهِ السَّلَام</small> فرمود: گویی آنان را می نگرم که بر فراز نجف کوفه بالا می آیند. ۳۱۰ و چند مرد. انگار دل هایشان پاره های آهن است.	۳۱

					۴. تغییر مکان شخصیت های یاریگر				
	-	-	۱. یاری امام ۲. گسترش اسلام	۱. جبرئیل ۲. میکائیل ۳. رعب ۴. ۵ هزار فرشته (یاریگران قهرمان)	۱. معرفی شخصیت های یاریگر ۲. معرفی مکان ۳. تغییر مکان قهرمان	B G	بازشناسی عزیمت	جبرئیل از سوی راست، میکائیل از سمت چپ و رعب [در دل دشمنان] به مسافت یک ماه پیش رو و یک ماه پشت سر آن حضرت حرکت می کنند. خداوند او را به وسیله ۵ هزار فرشته نشان دار مدد می دهد تا وقتی که آن حضرت به نجف می رسد.	۳۲
	-	-	۱. یاری امام ۲. گسترش اسلام	۱. اصحاب امام (یاریگر) ۲. امام (قهرمان)	۱. خبر از یک اتفاق ۲. معرفی شخصیت های یاریگر ۳. معرفی مکان تغییر مکان قهرمان	c I G E B	راهنمایی عمل قهرمان عزیمت خبردهی بازشناسی	به اصحابش می فرماید: امشب را به عبادت بگذرانید. پس ایشان آن شب را با رکوع و سجود و تضرع به درگاه خداوند به صبح می آورند. صبحگاهان حضرتش دستور می دهد که راه نخيله را با ما پیش گیرید؛ درحالی که در کوفه ارتشی مجهز هست	۳۳
	-	-	۱. یاری امام ۲. گسترش اسلام	ارتش (یاریگرامام)	۱. معرفی یک مکان ۲. تغییر مکان قهرمان	D E G	خبرگیری خبردهی عزیمت	راوی پرسید: ارتشی مجهز؟! فرمود: «آری، به خدا سوگند. از آن حضرت به سوی نخيله روی می آورد.	۳۴
	-	-	۱. کسب آمادگی ۲. گسترش اسلام	امام (قهرمان)	۱. معرفی یک مکان ۲. تغییر مکان قهرمان	I G	عمل قهرمان عزیمت	در نخيله به مسجد ابراهیم <small>عليه السلام</small> می رسد. آن جا دو رکعت نماز می گزارد.	۳۵
*	-	-	۱. گسترش	سفیانی	۱. معرفی مکان	G	عزیمت	در آن هنگام، سپاهیان سفیانی از مرجئه و غیر آن ها از	۳۶

			اسلام ۲. شورش علیه امام ۳. بازشناساندن دشمن به مردم	مرجئه	شخصیت شریر ۲. معرفی ۳. شخصیت های شریر ۴. خبر از یک شرارت	E B K	خبردهی بازشناسی شرارت	کوفه خروج می کنند.	
-	-	-	از بین بردن دشمنان	قهرمان شریر	خبر از یک اتفاق	I H E N S	عمل قهرمان تعقیب خبردهی پیروزی شکست	آن حضرت به اصحاب خود فرمان می دهد: بر آن ها حمله کنید. سپس فرماید: با آن ها بجنگید. به خدا سوگند که احدی از آنان از خندق نمی گذرد که خبر ببرد.	۳۷
-	*	-	۱. گسترش اسلام ۲. یاری امام	قهرمان مؤمنان (یار یگران)	۱. خبر از یک اتفاق ۲. تغییر مکان قهرمان	G B E	عزیمت بازشناسی خبردهی	سپس آن حضرت داخل کوفه می شود. پس هیچ مؤمنی باقی نمی ماند، مگر این که در آن جا باشد یا شوق آن را در سر داشته باشد و این قول امیرالمؤمنین <small>علیه السلام</small> است.	۳۸
*	-	-	۳. از بین بردن دشمن ۴. شناساندن دشمن	قهرمان اصحاب (یار یگر) طاغوت (سفیانی) (شریر)	۱. خبر از یک اتفاق ۲. معرفی شخصیت شریر ۳. خبر از یک شرارت	c H B K I	راهنمایی تعقیب بازشناسی شرارت عمل قهرمان	سپس به اصحاب خویش فرماید: برای نابودی این طاغوت [مراد سفیانی است] بسیج شوید و او را به کتاب خدا و سنت پیامبرش دعوت می کند.	۳۹
-	-	-	دشمنی با امام	سفیانی (شریر) قبیله کلب (شریر)	۱. معرفی شخصیت های شریر ۲. خبر از یک اتفاق ۳. خبر از یک شرارت	K E D B	شرارت خبردهی خبرگیری بازشناسی	سفیانی ابتدا به تسلیم و صلح قول می دهد؛ ولی قبیله کلب - که دایی های اویند - به او می گویند: این چه کاری بود؟ به خدا قسم که ما هرگز بر این کار با تو بیعت نکنیم. می گوید: [پس] چه کنیم؟ گویند: با او [یعنی با امام	۴۰

						c	راهنمایی	قائم <small>رضی الله عنه</small> [جنگ کن. پس او برای جنگیدن با آن حضرت می‌رود. امام <small>رضی الله عنه</small> او را نصیحت می‌کند و می‌فرماید:] از عاقبت کار خویش [بترس! من آن چه را شرط بلاغ بود به تو گفتم و] اگر نپذیری [با تو می‌جنگم.
-	*	-	۱. دشمنی با امام ۲. نابودی دشمن	سفیانی (شریر) امام (قهرمان)	۱. خبر از یک اتفاق ۲. خبر از یک شرارت ۳. خواست و هدف قهرمان	J L N I O	مقابله آغازین کشمکش پیروزی عمل قهرمان مجازات	۴۱ فردای آن روز، امام <small>رضی الله عنه</small> با آنان جنگ می‌کند و خداوند عالم او را بر آنان غالب می‌گرداند. سفیانی اسیر می‌شود و آن حضرت به دست خود سر از پیکر وی جدا می‌کند.
-	-	-	۱. گسترش اسلام ۲. دشمنی با امام ۳. نابودی دشمن	بنی امیه (یاربگر شریر سپاهیان امام (یاربگر قهرمان)	۱. خواست و هدف قهرمان ۲. معرفی مکان ۳. معرفی شخصیت‌های شریر و یاربگر تغییر مکان شخصیت‌ها	G H K E	عزیمت تعقیب شرارت خبردهی	۴۲ پس از آن، قسمتی از سپاهیان سواره خود را به روم می‌فرستد که بازماندگان از بنی امیه را بجویند. چون ایشان به روم رسند، به اهل آن جا می‌گویند: هم‌کیشان ما را - که نزد شما نیستند - بیاورید؛ ولی آن‌ها از این کار خودداری می‌ورزند و می‌گویند: به خدا چنین کاری نمی‌کنیم. سپاهیان گویند: به خدا، اگر فرمان بگیریم، با شما می‌جنگیم.
*	-	-	۱. گسترش اسلام ۲. نابودی دشمن	بنی امیه (یاربگر شریر سپاهیان امام (یاربگر قهرمان) بزرگ رومیان (یاربگر یاربگر)	۱. خواست و هدف قهرمان ۲. معرفی مکان ۳. معرفی شخصیت‌های شریر ۴. تغییر مکان	G M H E I O	عزیمت بازگشت تعقیب خبردهی عمل قهرمان مجازات	۴۳ آن‌گاه به نزد صاحبشان بازمی‌گردند و داستان را به عرض می‌رسانند. آن حضرت فرماید: بروید و با ایشان بجنگید تا بنی امیه را از ایشان بگیرید. بزرگ رومیان گوید: بروید بنی امیه را به دست ایشان بسپارید که با قدرت تمام آمده‌اند و این است [معنای] قول خداوند: پس چون عذاب ما را احساس نمودند، از آن گریزان گشتند. نگریزید و به آن چه

				قهرمان)	شخصیت‌های یاریگر	J L	مقابله آغازین کشمکش	از خوش‌گذرانی‌ها و لذت‌ها و مساکن بوده‌اید بازگردید. امام <small>علیه السلام</small> توضیح فرمودند: یعنی گنجینه‌هایی که انباشته می‌کردید [در آن هنگام ستم‌کاران] گفتند: ای وای بر ما که سخت ظالم و ستم‌کار بودیم! پس همواره این سخن بر زبانشان بود تا این که همچون کشتزار دروشده‌ای آنان را خاموش کردیم [و به کام مرگ فرو بردیم] که هیچ خیردنده‌ای از آنان باقی نماند.
	*	-	۱. گسترش اسلام ۲. شناساندن یاران امام	قهرمان اصحاب (یاریگران قهرمان)	۱. معرفی شخصیت‌های یاریگر ۲. تغییر مکان شخصیت‌های یاریگر	G M I B	عزیمت بازگشت عمل قهرمان بازشناسی	۴۴ سپس آن حضرت به کوفه بازمی‌گردد و آن ۳۱۰ و چند نفر را به تمامی جاها می‌فرستد. میان شانه‌ها و بر روی سینه‌های ایشان دست می‌کشد؛ چنان‌که در هیچ حکمی درمانده و عاجز نمی‌شوند. هیچ آبادی بی بر پهنه زمین نماند مگر این‌که در آن بانگ شهادت به لا إله إلا الله وحده لا شریک له و أن محمدًا رسول الله <small>صلی الله علیه و آله</small> بلند باشد و این است معنای قول خداوند: و هر آن‌که در آسمان‌ها و زمین است - خواه و ناخواه - مطیع فرمان خداست و همه به سوی او بازگردانده خواهند شد.
	*	-	۱. گسترش قسط و عدل در سراسر جهان ۲. گسترش اسلام	قهرمان خروج‌کنندگان بر امام (شریر)	۱. خیر از یک اتفاق ۲. معرفی شخصیت مردم عامی ۳. تغییر مکان یاران امام	J N I K G	مقابله آغازین پیروزی عمل قهرمان شرارت عزیمت	۴۵ امام ابو جعفر باقر <small>علیه السلام</small> فرمود: به خدا سوگند، جنگ خواهند کرد تا این‌که یکتاپرستی برقرار شود و هیچ‌گونه به او شریک نوزند، تا آن‌جا که حتی پیرزن ضعیف از مشرق به سوی مغرب سفر کند و کسی از او جلوگیری نمی‌کند و خداوند [در آن روزگار، تمامی] بذرهای زمین را می‌رویاند و باران آسمان را [به‌طور کامل] فرو می‌ریزد و مردم خراجشان را بر دوش نهاده و به پیشگاه حضرت مهدی <small>علیه السلام</small> می‌برند و خداوند بر

								شیعیانمان وسعت می دهد؛ [به طوری که] اگر سعادت و نیک بختی آنان را درنیابد، طغیان می کنند.	
-	-	-	۱. دشمنی با امام ۲. نابودی دشمن	قهرمان گروه خارجی (شریر) اصحاب (یاربزرگان قهرمان)	۱. خبر از یک شرارت ۲. معرفی شخصیت های شریر ۳. معرفی مکان	I H K J P O	عمل قهرمان تعقیب شرارت مقابله آغازین رسوایی پیروزی	پس در همان حال که صاحب این امر بعضی از احکام را صادر فرماید و برخی از سنت ها را بازگوید، گروهی از مسجد بیرون روند و در پی خروج و سرکشی بر آن حضرت برآیند که حضرتش به اصحاب خود امر فرماید تا به مقابله آنان بروند. در [منطقه] خرمافروشان، به آنان می رسند؛ اسیرشان می کنند و به خدمت آن حضرت می برند.	۴۶
-	*	-	نابودی دشمن	آخرین گروه طاغی (شریر) سپاهیان امام (یاربزرگان قهرمان)	خبر از یک اتفاق	I O N	عمل قهرمان مجازات پیروزی	دستور می دهد آن ها را می کشند و این آخرین گروهی است که بر قائم آل محمد ﷺ خروج می کند.	۴۷
تعداد کل حرکت های داستان: یازده داستان یک حرکتی (براساس شمارش تعادل اولیه)									۴۸

خویش‌کاری‌ها و صحنه‌های آغازین روایت عبدالاعلی حلی

جدول شماره ۲. بسامد عناصر روایت عبدالاعلی حلی

شماره	خویش‌کاری	بسامد نمودگار	صحنه آغازین	بسامد
۱	عزیمت	G21	خبر از یک اتفاق	۲۰
۲	بازشناسی	B20	تغییر مکان قهرمان	۱۲
۳	عمل قهرمان	I18	معرفی مکان	۸
۴	خبردهی	E12	معرفی شخصیت‌های یاریگر قهرمان	۸
۵	شرارت	K11	خبر از رخداد یک شرارت	۷
۶	تعقیب	H10	معرفی شخصیت‌های شریر	۶
۷	مقابله آغازین	J8	تغییر مکان شخصیت‌های یاریگر	۶
۸	کشمکش	L6	معرفی قهرمان	۴
۹	راهنمایی	C6	معرفی مکان قهرمان	۳
۱۰	مجازات	O6	تغییر مکان شخصیت‌های شریر	۳
۱۱	بازگشت	M5	خواست و هدف قهرمان	۳
۱۲	پیروزی	N5	معرفی برخی اشخاص مثل حضرت علی و بستگان امام	۲
۱۳	خبرگیری	D5	-	-
۱۴	رسوایی	P4	-	-
۱۵	تغییر شکل	R2	-	-
۱۶	شکست	S2	-	-
۱۷	تدارک و دریافت عامل کمکی	F2	-	-
۱۸	نهی	T2	-	-
۱۹	غیبت	A	-	-
۲۰	رهایی	Q	-	-
۲۱	قبول نهی	U	-	-
۲۲	حل مسئله	V	-	-

شخصیت‌های روایت عبدالاعلی حلی

جدول شماره ۳. شخصیت‌ها

شماره	شخصیت‌ها (قهرمان و یاریگران)	شخصیت‌ها (شریر)
۱	صاحب الامر (قهرمان)	قاتل عامل امام
۲	خدمتکار	سفیانی (طاغوت)
۳	اصحاب معرفی شده از سوی خدمتکار	مرجئه
۴	جبرئیل	وتر و وتیر
۵	۳۱۳ نفر	قریش و سپاهیانشان
۶	سایر یاران	بنی امیه
۷	عامل امام در مکه	خروج کنندگان بر صاحب الامر
۸	خداوند	-
۹	شخصی از بستگان صاحب الامر	-
۱۰	میکائیل	-
۱۱	رعب	-
۱۲	۵ هزار فرشته	-
۱۳	ارتش صاحب الامر	-
۱۴	مؤمنان	-
۱۵	بزرگ رومیان	-

انگیزه‌ها در روایت عبدالاعلی حلی

جدول شماره ۴. بسامد انگیزه‌ها

شماره	انگیزه	بسامد
۱	گسترش اسلام	۱۹
۲	از بین بردن دشمن	۱۵
۳	دشمنی با صاحب الامر	۹
۴	یاری کردن صاحب الامر	۵
۵	شناساندن دشمن	۵
۶	بازشناساندن صاحب الامر به مردم	۳
۷	بازشناساندن یاریگران قهرمان	۳
۸	هدایت فرد گمراه شده	۳
۹	یارگیری برای قهرمان	۲
۱۰	بازشناساندن تکالیف به مردم	۲
۱۱	مخالفت با امام	۲
۱۲	یافتن و معرفی یاران به حضرت	۱
۱۳	پاسخ‌گویی	۱
۱۴	آگاهی از میزان آمادگی یاران	۱
۱۵	تبیین میزان آمادگی برای یاری حضرت	۱
۱۶	بازشناساندن خود به مردم	۱
۱۷	جمع کردن حداکثری یاران	۱
۱۸	دعوت مردم به تکالیف و وظایف	۱
۱۹	کسب آمادگی	۱
۲۰	تجدید بیعت	۱
۲۱	شورش علیه امام	۱
۲۲	گسترش قسط و عدل در سراسر جهان	۱

تحلیل عناصر روایت عبدالاعلی حلی

در روایت حلی، عزیمت با بسامد ۲۱ مرتبه، مطرح شده است. عزیمت‌ها به قصد هجرت از یک شهر به شهر دیگر و با انگیزه گسترش اسلام و نابود کردن دشمن اتفاق افتاده است. در هیچ

یک از این عزیمت‌ها، نشانه‌هایی از درنگ یا تعلل از سوی حضرت یا سپاه ایشان یافت نمی‌شود و عزیمت‌های متعدد و پی‌درپی، بسیار سریع و به آسانی انجام می‌شود. همین نکته به خوبی نشان می‌دهد که آن‌ها برای عزیمت‌های پی‌درپی و پیش‌بینی نشده آمادگی کامل دارند و بدون هیچ‌گونه کسب اجازه از خویشان و اقوام خود، اوامر امام خود را اجابت می‌کنند (نجفی، بی‌تا: ص ۱۴۰). آن‌ها حتی از برداشتن آذوقه نهی شده‌اند؛ زیرا کرامات صاحب الامر در طول عزیمت، آنان را از آذوقه بی‌نیاز خواهد کرد (کلینی، ۱۳۶۲: ج ۱، ص ۲۳۱). بدیهی است در صورت درنگ و تعلل هر یک از یاران، عزیمت‌ها تا چه اندازه به کندی صورت می‌گرفت.

همچنین نشان می‌دهد که یاران حضرت در راه اهداف عالی اسلام، هیچ قسمی از روابط، نظیر روابط خانوادگی، دلبستگی به خویشان و یا دلبستگی به شهر و دیار خود را بر امر عزیمت، ترجیح نمی‌دهند. آن‌ها مصداق آیه «وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ...» (احزاب: ۳۶) هستند که در برابر اوامر صاحب امر خود هیچ اختیاری از خود نشان نمی‌دهند (طباطبایی، ۱۴۱۷: ج ۱۶، ص ۳۲۲) و با دستور عزیمت، سریعاً برای آن آماده می‌شوند. در بیش‌تر عزیمت‌ها حضرت صاحب الامر حضور دارند و در پایان تمامی عزیمت‌ها نیز پیروزی، نصیب سپاه صاحب الامر و شکست، نصیب دشمنان آن حضرت می‌گردد. این نکته به انضمام تحلیل قبلی نشان می‌دهد که هرچند عزیمت‌های حضرت صاحب الامر برق‌آسا اتفاق می‌افتد؛ تمامی آن‌ها حساب شده و همراه با طرح و نقشه قبلی است. گواه این مدعا پیروزی‌های متعدد امام و سپاهیان، در پایان همه عزیمت‌ها است. بدیهی است که پیروزی در شهرها و کشورهای مختلف، بدون داشتن برنامه دقیق امری محال است.

خویش‌کاری دیگر در این روایت، خویش‌کاری بازشناسی با بسامد بیست مرتبه است. بازشناسی، اغلب یا به منظور شناساندن صاحب الامر، یا شناساندن یاریگران ایشان و یا شناساندن دشمنان صاحب الامر است. با توجه به جدول شماره (۴)، شناساندن صاحب الامر و یارانشان در مجموع هفت مرتبه و شناساندن دشمنان پنج مرتبه آمده است. سایر بازشناسی‌ها نیز برای شناساندن مکان شخصیت‌های مختلف داستان انجام شده است. این بازشناسی‌های مکرر نشان می‌دهد که در جامعه عصر ظهور تشخیص دوست از دشمن بسیار دشوار است (محدث عاملی، ۱۳۸۰: ص ۴۶۶)؛ به‌گونه‌ای که امام باقر علیه السلام در این روایت، تلاش می‌کند

نشانه‌های صاحب الامر و یاران ایشان و نیز دشمنانشان را تبیین کنند؛ همان‌طور که روایات دیگر نیز چنین روندی دارند (ر. ک: اربلی، ۱۳۸۱: ج ۲، ص ۴۷۸).

همچنین نشان می‌دهد که جامعه عصر ظهور، جامعه‌ای است که مردم، بسیاری از امور اصلی دین اعم از تکالیف و وظایف خود، امام‌شناسی و ولایت‌پذیری، کتاب‌خدا، ویژگی‌ها و صفات منجی آخرالزمان را به فراموشی سپرده و در گمراهی به سر می‌برند (نجفی، بی‌تا: ص ۱۵۵). بدیهی است که وقتی افراد جامعه‌ای صفات منجی آخرالزمان را فراموش کرده باشند، بازشناسی و معرفی خود به افراد آن جامعه تا چه اندازه دشوار خواهد بود. به همین دلیل روایت امام باقر علیه السلام نشان می‌دهد که حضرت صاحب الامر در هر شهر و دیاری که وارد می‌شوند، ابتدا امور اصلی دین را به مردم یادآور می‌شوند و سپس با بازشناساندن خود به مردم، آن‌ها را به همراهی دعوت می‌کنند و هر چند افراد فراوانی ایشان را یاری نمی‌کنند؛ امام عنه السلام، تمام تلاش خود را برای جذب حداکثری افراد به کار می‌گیرد.

عمل قهرمان، با بسامد هجده مرتبه نیز نشان می‌دهد که حضرت صاحب الامر برای پیشبرد مقاصد خود، فعالیت‌های گوناگونی انجام می‌دهد: گاهی خود را به مردم معرفی می‌کند؛ گاهی با دشمنان می‌جنگد و آنان را از صفحه روزگار محو می‌کند (طبرسی، ۱۴۰۳: ج ۱، ص ۶۳). گاهی مردم را به کتاب خدا و سنت پیامبر و ولایت حضرت علی علیه السلام دعوت می‌کند و گاهی بدون جنگ و خونریزی به هدایت افراد همت می‌گمارد. پس این عنصر نشان می‌دهد که بیش‌ترین اقدامات، به خود صاحب‌الامر مربوط است؛ یعنی فعالیت‌های اصلی در جهت ساخت جامعه از سوی ایشان انجام می‌گیرد؛ هرچند دستیاران و اعوان ایشان در این امر خطیر یاریگر حضرتش هستند.

خبردهی با بسامد دوازده مرتبه، به‌ویژه در ابتدای داستان کاملاً واضح است. این امر در جریان معرفی و بردن اصحاب نزد امام عنه السلام از سوی خدمتکار ایشان به خوبی به چشم می‌خورد؛ زیرا تمام مراحل انتخاب اصحاب اولیه امام با جزئیات دقیق مطرح شده است. این نکته نشان می‌دهد که امام در ابتدای ظهور خود، قدرت چندانی ندارد و بیم به خطر افتادن جان حضرت وجود دارد. بنابراین، یاران اولیه امام باید با احتیاط کامل و از میان افراد خاص، گزینش شوند و نیز آن حضرت باید یارانی داشته باشد که تا پای جان برای او خدمت کنند. سایر خبردهی‌های روایت نیز حاکی از مواقع عزیمت و حمله به سوی دشمن است و دستور عزیمت، در قالب اخبار انتشار می‌یابد.

خویش کاری شرارت با بسامد یازده مرتبه، نشان از شرارت‌ها و کارشکنی‌های دشمنان امام دارد. این خویش کاری در کنار تعقیب با بسامد ده مرتبه و مقابله آغازین با بسامد هشت مرتبه، نشان می‌دهد که این شرارت‌ها بی‌پاسخ نمی‌ماند و امام و سپاهیان‌ش در تعقیب دشمنان برآمده و تا نابودی کامل آنان پیش می‌روند و عزیمت‌های متعدد انجام می‌دهند (ساعدی، ۱۳۷۴: ج ۴، ص ۳۵۹).

شخصیت‌های یاریگر قهرمان؛ مانند خدا، جبرئیل، میکائیل، خدمتکار، اصحاب معرفی شده از سوی خدمتکار، ۳۱۳ نفر و سایر مؤمنان، ۵ هزار فرشته نشانه‌دار و سپاهیان نشان می‌دهد که امام عَلَيْهِ السَّلَام از قدرتمندترین یاریگران مادی و معنوی برخوردار است (مجلسی، بی‌تا: ج ۵۲، ص ۳۷۲) و مأموریتی پرمخاطره در پیش رو دارد؛ زیرا ظلم و فساد فراگیر شده و برای گستراندن قسط و عدل در سرتاسر زمین نیازمند چنین قوای نیرومندی است. بنابراین، یاریگران قهرمان، وارد میدان می‌شوند تا کار بر وی آسان گردد.

شخصیت‌های شریک مانند قاتل کارگزار امام، سفیانی و سپاهیان‌ش، وتر و وتیر و بنی امیه، دشمنان امام در راه گسترش عدالت هستند و این تجمیع نشان می‌دهد که این، مأموریت آسانی نیست و افراد بسیاری مانع خواهند شد.

بیش‌ترین صحنه‌های آغازین با خبر از یک اتفاق و تغییر مکان قهرمان داستان آغاز می‌شود. این صحنه‌ها، گویای رخداد‌های مهم و پی‌درپی در جامعه عصر ظهور است. تمامی این رخدادها با عزیمت‌های پی‌درپی امام و تغییر مکان ایشان در ارتباط است؛ زیرا جامعه عصر ظهور، به تغییر و تحول بنیادین نیازمند است و امام باید جامعه خراب را ویران کند و از نو جامعه‌ای آباد بسازد (صدوق، ۱۳۹۵: ج ۱، ص ۳۳۱).

انگیزه‌های شخصیت‌ها نیز دوگونه است: یا برای امداد به جبهه حق است و یا برای کمک به جبهه باطل؛ اما آنچه روایت بدان اشاره دارد، آن است که انگیزه‌های جبهه حق، یعنی گسترش اسلام با بسامد نوزده و نابودی دشمن با بسامد پانزده از بیش‌ترین بسامد برخوردار است و گویای انگیزه‌های متعالی جبهه حق است؛ اما انگیزه‌های دشمنان صرفاً دشمنی با صاحب الامر یا مخالفت یا شورش است که در مجموع، بسامد یازده را نشان می‌دهد.

کل روایت یازده داستان توأمان دارد و تعادل‌های اولیه آن، به سرعت به هم می‌خورد و به تناوب تکرار می‌شود. روایت، ثبات چندانی ندارد و این نکته گویای تزلزل و عدم ثبات در جامعه

عصر ظهور از زمان خروج امام تا زمان برپایی کامل قسط و عدل است.

نتیجه‌گیری

نتایجی که از تحقیق حاضر ملاحظه می‌شوند به شرح زیر هستند:

۱. در روش ریخت‌شناسی پراپ، الگوهای ارائه شده که با روایت عبدالاعلی حلبی قابل انطباق است. الگوهای وی در این روایت عبارت است از: خویش‌کاری اصلی و فرعی، شخصیت‌های داستان، تعادل‌ها، انگیزه و صحنه‌های آغازین. بسامد خویش‌کاری‌ها نیز عبارت است از: خویش‌کاری‌های عزیمت با بسامد بیست و یک مرتبه، بازشناسی بیست مرتبه، عمل قهرمان هجده مرتبه، خبردهی دوازده مرتبه و شرارت یازده مرتبه.

۲. تحلیل این الگوها به قرار زیر است:

الف) خویش‌کاری عزیمت، عزیمت‌های متعدد و پی‌درپی، بسیار سریع و آسان را نشان می‌دهد. بازشناسی‌های مکرر گویای دشواری تشخیص دوست از دشمن است و عمل قهرمان نشان دهنده فعالیت‌های اصلی صاحب الامر برای ساخت جامعه است.

ب) شخصیت‌های یاریگر قهرمان؛ خدا، جبرئیل، میکائیل، خدمتکار، ۳۱۳ نفر و سایر مؤمنان، ۵ هزار فرشته نشانه‌دار، گویای حمایت‌های مادی و معنوی آنان از صاحب الامر است و شخصیت‌های ضد قهرمان، مانند سفیانی، وتر و وتیر، قاتل کارگزار امام، بنی امیه و دشمنان نشان دهنده دشواری‌های عدالت‌گستری در جامعه عصر ظهور است.

ج) تعادل‌های اولیه روایت، به سرعت به هم می‌خورد و به تناوب تکرار می‌شود و گویای تزلزل و عدم ثبات در جامعه عصر ظهور است.

د) تنوع انگیزه‌های سپاه صاحب الامر بیش‌تر است که نشان دهنده انگیزه‌های متعالی است.

ه) صحنه‌های آغازین داستان نیز گویای تغییر و تحولات سریع جامعه عصر ظهور است.

۳. الگوهای پراپ برای تحلیل محتوای هر روایتی که جنبه داستانی و روایت‌گری داشته باشد، قابل استفاده است و نتایجی نو و بدیع را نشان می‌دهد. بنابراین، این روش، می‌تواند به عنوان یکی از روش‌های تحلیل محتوای احادیث، مورد استفاده قرار گیرد.

منابع

قرآن کریم

۱. احسانی فر لنگرودی، محمد (پاییز و زمستان ۱۳۸۴). «دورویکرد ثبوتی و اثباتی در نقد حدیث»، فصلنامه علوم حدیث، سال دهم، ش ۳۷ و ۳۸، ص ۱۲۳-۱۴۶.
۲. اشرفی، بتول؛ تاکی، گیتی و بهنام فر، محمد (زمستان ۱۳۹۴). «خویش کاری های موجود در داستان های قرآن برمبنای دیدگاه پراپ»، فصلنامه پژوهش های ادبی-قرآنی، سال ۳، ش ۴، ص ۲۶-۵۵.
۳. _____ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳). «بررسی خویشکاری ها و شخصیت پردازی در داستان حضرت سلیمان علیه السلام در قرآن کریم براساس نظر پراپ»، فصلنامه زبان و ادب فارسی (دانشگاه تبریز)، سال ۶۷، شماره ۲۳۰، ص ۲۵-۴۷.
۴. بحرانی، هاشم بن سلیمان (۱۴۱۶ق). *البرهان فی تفسیر القرآن*، تهران، بنیاد بعثت.
۵. بلاوی، رسول؛ خضری، علی و شیخیانی، علیرضا (زمستان ۱۳۹۵). «ریخت شناسی قصه حضرت موسی علیه السلام در قرآن کریم براساس نظریه ولادیمیر پراپ»، پژوهشنامه معارف قرآنی، سال ۷، ش ۲۷، ص ۱۶۱-۱۷۷.
۶. بی آزار شیرازی، عبد الکریم (۱۳۷۷). *قرآن ناطق*، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۷. پارسا، سید احمد و صلواتی، لاله (زمستان ۱۳۸۹). «ریخت شناسی حکایت های کلیله و دمنه نصرالله منشی»، مجله بوستان ادب دانشگاه شیراز، سال دوم، ش ۴، ص ۴۷-۷۷.
۸. پراپ، ولادیمیر (۱۳۶۸). *ریخت شناسی قصه*، مترجم: م. کاشیگر، بی جا، نشر روز.
۹. حاجی آقا بابایی، محمدرضا (۱۳۹۸). *روایت شناسی نظریه و کاربرد*، تهران، انتشارات اندیشه.
۱۰. حسکانی عبید الله بن احمد (۱۴۱۱ق). *شواهد التنزیل لقواعد التفضیل*، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت ارشاد اسلامی.
۱۱. حلّی، حسن بن علی (۱۳۸۳ق). *رجال ابن داود*، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۲. حیدری، مرتضی (پاییز ۱۳۹۴). «تحلیل ریختاری قصه حضرت هود علیه السلام در ترجمه تفسیر طبری»، متن شناسی ادب فارسی سال پنجاه و یکم، دوره جدید، شماره ۳، پیاپی ۲۷، ص ۸۵-۱۰۰.
۱۳. رادمنش، محمد (۱۳۷۴). *آشنایی با علوم قرآنی*، تهران، علوم نوین / جامی.
۱۴. ساعدی محمدباقر (۱۳۷۴). *فضائل پنج تن علیهم السلام در صحاح ششگانه اهل سنت*، قم، انتشارات فیروزآبادی.
۱۵. شیخ صدوق (۱۳۹۵ق). *کمال الدین و تمام النعمه*، تهران، اسلامیه.

۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۶۲). *الکافی*، تهران، اسلامیة.
۱۷. طباطبایی، محمد حسین (۱۴۱۷ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۱۸. طبرسی، احمد بن علی (۱۴۰۳ق). *الإحتجاج علی أهل اللجاج*، مشهد، مرتضی.
۱۹. طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲). *مجمع البیان فی تفسیر القرآن*، تهران، انتشارات ناصر خسرو.
۲۰. طوسی، محمد بن حسن (۱۴۲۷ق). *رجال*، قم، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲۱. علوی مهر، حسین (۱۳۸۴). *آشنایی با تاریخ تفسیر و مفسران*، قم، مرکز جهانی علوم اسلامی.
۲۲. عیاشی، محمد بن مسعود (۱۳۸۰ق). *کتاب التفسیر (تفسیر العیاشی)*، تهران، چاپخانه علمیه.
۲۳. قنبری عبدالمملکی، رضا و فیروزیان پوراصفهان، آیلین (بهار و تابستان ۱۳۹۹). «*بررسی تطبیقی آرای پراپ باگرواس و برمون در باب روایت از منظر ساخت‌گرایی*»، مجله علمی مطالعات زبانی و بلاغی، سال ۱۱، شماره ۱۱، ص ۳۰۱-۳۳۲.
۲۴. مجلسی، محمدباقر (بی‌تا). *بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار*، تهران، اسلامیة.
۲۵. محدث اربلی (۱۳۸۱). *کشف الغمة فی معرفة الأئمة*، تبریز، بنی هاشمی.
۲۶. محدث، عاملی (۱۳۸۰). *الجواهر السنیه- کلیات حدیث قدسی*، محقق: زین العابدین کاظمی خلخالی، تهران، انتشارات دهقان.
۲۷. محمدعلی نژاد عمران، روح الله؛ اویسی، کامران و دهقانی، فرزاد (تیر ۱۴۰۰). «*ابتکار شیعه در تقسیمات چهارگانه حدیث «نقد انگاره اقتباس از اهل سنت»*»، فصلنامه علمی شیعه‌شناسی، دوره ۱۹، شماره ۷۴، ص ۷۳-۱۰۴.
۲۸. معرفت، محمد هادی (۱۴۱۸ق). *التفسیر و المفسرون فی ثوبه القشیب*، مشهد، الجامعة الرضویه للعلوم الاسلامیه.
۲۹. نجاشی، أحمد بن علی (بی‌تا). *رجال النجاشی*، محقق: السید موسی الشبیری الزنجانی، قم، موسسه نشر اسلامی.
۳۰. نجفی، محمد جواد (بی‌تا). *فتنه و آشوب های آخر الزمان*، تهران، اسلامیة.
۳۱. نعمانی، محمد بن ابراهیم (۱۳۹۷ق). *الغیبه*، تهران، نشر صدوق.